

Vec: OPONENTSKÝ POSUDOK

Trnava 27. 5. 2016

Habilitantka: Dr. phil. Hana Peloušková

Názov habilitačnej práce: Německé konstrukce s es a jejich české protějšky

Problematika syntaktických funkcí zámena ES je z konfrontačného hľadiska veľmi zaujímavá, už aj preto, že samotný gramatický fenomén je aj z pohľadu nemčiny zložitý. O to viac vítam spracovanie tejto problematiky z hľadiska českého jazyka, pretože závery predloženej habilitačnej práce postihujú aj diapazón západoslovanských jazykov.

Práca je metodologicky dobre spracovaná, autorka preukázala veľmi dobrú znalosť problematiky, na čom má výrazný podiel aj jej autorstvo pri spracúvaní paralelného česko-nemeckého korpusu. Práca je lingvodidakticky orientovaná, za každou kapitolou sa nachádza zhrnutie a využitie teoretických poznatkov v praxi, ktoré autorka nazvala lingvodidaktická poznámka. Práca má celkom 6 kapitol, pričom veľmi podrobne popisuje metódy výskumu, niektoré časti tejto kapitoly majú skôr popularizačný charakter, ale autorka to sama odôvodňuje tým, že jej zámer bol poskytnúť širokej verejnosti základné informácie o práci s korpusom.

V teoretickej časti analyzuje habilitantka problematiku používania - es - komplexne, t.j. počnúc nemeckými, českými gramatikami v konfrontácii s vedeckými štúdiami nemeckých a zahraničných germanistov až po stručný historický prehľad vývoja zámena - es - z fonologického, morfológického či syntakticko-sémantického hľadiska. Analýza pronomínálneho - es - sa osobitne dotýka monografií (napr. H. Pütz, H.-M. Kemme, J. Marx-Moyse, B. Sonnenberg, G. Zifonum, S. Sudhoff), pre autorku najvýznamnejších

"článkov" (napr. J. Buscha, V.V. Admoni, E. Hentschel, B. Latour, B. Ulvestad, J.-O. Askedal), ale všima si aj deskripciu uvedeného fenoménu v nemeckých a českých slovníkoch (J. Grimm, UWB, Wahrig, Janko-Siebenschlein, Lingea). Výber nemeckých gramatík sa orientuje na najviac používané v rámci nemčiny ako materinského jazyka a nemčiny ako cudzieho jazyka (DaF), ako gramatika z vydavateľstva DUDEN G. Drosdowského, ved. autorského kol., resp. jej novšieho vydania pod vedením P. Eisenberga, ako ved. autorského kol., gramatika DaF od G. Helbiga a J. Buschu, P. Eisenberga, U. Engla, D. Schulzovej a H. Griesbacha, A. Wollstein-Leistenovej et al., ktoré potom konfrontuje s českými gramatikami (F. Povejšil, J. Štícha).

Pronominálny element skúma predovšetkým v syntaktickej rovine, a to -es- ako formálny subjekt, resp. objekt, pozičný element a korelát, pričom treba vyzdvihnúť fakt, že autorka skúma pozičné -es- ako rematizačný/tematizačný element (v súlade s tradíciou bohemistickej školy, najmä zásluhou F. Daneša) nielen v teoretickej rovine, ale upozorňuje na základe analýzy na nedostatočné didaktické spracovanie problematiky rematizačnej funkcie -es- v učebniciach nemeckého jazyka.

Charakter objektivity a vedeckosti dotvára aj preverovanie validity zoznamu sloviess s obligatónym korelátom u Ulricha Engla (1988, 2004), ako aj overovanie validity adjektív s obligatónym korelátom u Bernda Latoura. Kým u U. Engla autorka zisťuje na základe analýzy zhodu s jeho závermi, ukazuje sa, že zoznam adjektív s obligatónym -es- u Latoura nie je až taký presný, lebo výsledky korpusovej analýzy poukazujú aj na jeho fakultatívne použitie, na čo v sumárnom závere autorka aj poukazuje. Preverovanie teoretických záverov sa v práci realizuje aj prostredníctvom dotazníkovej metódy u respondentov s nemeckým materinským jazykom.

Faktom však ostáva, že autorkinou silnou stránkou sú poznatky z dlhoročnej práce s korpusmi, čo sa odzrkadľuje na exaktnosti záverov, ktoré sú prínosom nielen pre ďalší teoretický výskum, ale aj vyučovaciu prax. Na druhej strane však treba uviesť, že didaktická stránka práce zaostáva za jej vedeckým spracovaním, pôsobí skôr iba ako akýsi dovetok. Preto by som doporučila v prípade publikovania rozpracovať "lingvodidaktické" poznámky, čím práca isto nadobudne ucelenejší charakter a širšiu dimensiu využitia cenných teoretických poznatkov.

Po vymedzení funkcií -es- v uvedenej teoretickej literatúre autorka predstavuje pronominálny fenomén v rámci korpusovej analýzy, predstavuje možnosti štatistického spracovania, uvádza

niekedy príliš zoširoka štatistické metódy, často by stačilo zovšeobecnenie (str. 50 ap.). Pozitívne však hodnotím vymedzenie zámena -es- prostredníctvom dištingtívnych rysov, zameniteľnosť substantív jednotlivých rodov, procesov, dejov prostredníctvom -es- v nemčine a potom v češtine. Práve tak treba pozitívne hodnotiť aj analýzu korpusu hovorenej češtiny (ORAL 2013), čo autorke umožňuje presnejšie vymedziť ekvivalent pronomínálneho -es-, ktoré má v hovorenej češtine ekvivalent -vono-.

Každá kapitola s funkčným zaradením -es- je spracovaná komplexne podľa kľúča terminológia (s odkazom na heterogénnosť termínov), použitie v nemčine, ekvivalenty/neekvivalenty v češtine (s uvedením dokladov z korpusu), zhrnutie poznatkov, grafické znázornenie výskytu a lingvodidaktická poznámka. Počet analyzovaných paralelných dokladov je rôzny (od 50-150, resp. 250 u adjektív), autorka sa opiera väčšinou o uvedený paralelný korpus InterCorp, ba niekedy musela siahnuť aj k dokladom získaných prostredníctvom Googlu.

Veľmi cenné sú napr. zovšeobecnenia pozičného -es-, pretože v konfrontácii s češtinou sa ukazujú veľké rozdiely (str. 88). Dobre je rozpracovaná aj problematika -es- v nesubjektových pasívnych konštrukciách. Tu by sa bývalo žiadalo väčšej teoretickej invencie vzhľadom k tomu, že čeština je ako všetky slovanské jazyky reflexívnym jazykom, a tak by nezaškodilo uviesť aj percentuálne príklady z češtiny/slovenčiny alebo aspoň uviesť odkaz na známu teoretickú literatúru nemeckej proveniencie alebo v kontrastívne ladených štúdiách.

Problematika tematického -es- sa opiera o výskum slovies citového pohnutia (psychického diskomfortu), ktoré sú začlenené do 6 skupín. Autorka vymedzuje funkciu -es- ako formálneho subjektu, objektu, poukazuje na rozdielnosť v češtine. Aj keď výskyt tohto typu slovies je percentuálne veľmi nízky (1 %), je z didaktického hľadiska relevantný, lebo uvedené slovesá popisujú bežnú realitu nášho života a svoju štrukturálnu odlišnosťou (datívny alebo akuzatívny objekt sa realizuje v češtine subjektom) sú často predmetom interferencie. Preto je na mieste autorkina snaha doplniť zoznam týchto slovies, ktorým sa podľa nej doteraz venovala nedostatočná pozornosť. Analýza podložená dokladmi z korpusu v nemeckom a českom jazyku doplnená dotazníkom u respondentov materinského nemeckého jazyka dotvára komplexnosť spracovania slovies citového pohnutia.

Problematika formálneho subjektu, resp. objektu je taktiež široko koncipovaná a veľmi solídne spracovaná (formálny subjekt a objekt u slovies, adjektív, konštrukcií, frazeologických spojení) a závery analýzy sú o to viac cenné, že neexistencia formálneho subjektu v češtine je touto komplexnou analýzou exaktne zdôvodnená. Práve tak sú hodnotné výsledky analýzy formálneho objektu, pretože mnohé idiomatické spojenia s formálnym objektom sú často z hľadiska češtiny dosť neprehľadné. V lingvodidaktickej poznámke uvádza autorka veľmi cenné postrehy vyplývajúce so záverov jej analýzy.

Kapitola deskripcie a analýzy korelátu v nemčine je cenná nielen na základe konfrontačnej analýzy, ale aj tým, že autorka preveruje korelát *es* v nemčine z hľadiska obligatórnosti, resp. fakultatívnosti či dokonca jeho neprípustnosti a ako je už hore uvedené, validitu obligatórnosti korelátu *-es-* slovies uvedených u U. Engla preveruje na príklade subjektového korelátu u slovesa *abhängen*, objektového korelátu u slovesa *ablehnen* a jeho neprípustnosti u slovesa *beantragen*. Práve tak postupuje v rámci analýzy korelátu vyskytujúceho sa u adjektív (250 dokladov), resp. u substantív vo funkcii predikatívu. V závere autorka konštatuje pomerne veľký výskyt viet s korelátom v nemčine (27%), pričom drvivá väčšina korelátu sa vyskytuje vo funkcii subjektu (76 %). V češtine je situácia odlišná, koreláty sa vyskytujú veľmi zriedka (str. 240). V oboch jazykoch sú koreláty obligatórne, ak forma doplnenia určuje význam slovesa.

V závere práce sa habilitantka zamýšľa nad perspektívou ďalšieho výskumu problematiky pronomínálneho *-es-*. Na rozdiel od záverov uvádzaných v teoretickej literatúre o prevahe výskytu zámena *-es-* u slovies, je skutočnosť doložená závermi analýzy korpusu iná- *es* sa vyskytuje oveľa častejšie v predikatívnych vetách s auxiliárom *sein*. Autorka dodáva, že hlbšia analýza zámena *-es-* otvára ešte mnoho otázok, ktoré čakajú na ďalšiu analýzu, s čím treba iba súhlasiť.

Žiada sa dodať pár slov aj k formálnej stránke práce: Dost' rušivo pôsobia príklady, ktoré nie sú uvedené v súlade s bežnou praxou, a to číslovaním v zátvorkách a úroveň práce nezvyšujú ani informácie majúce skôr popularizačný charakter (napr. charakteristika korpusových zdrojov, informácie o vetnom rámci), aj keď to sama autorka odôvodňuje tým, že práca je určená aj širokej laickej verejnosti. Uvedené výhrady považujem za okrajové, ktoré nijako neznižujú vedeckú úroveň práce.

Otázky:

1. Mohla by autorka uviesť niekoľko monografií o pasíve v nemčine, resp. v konfrontácii so slovanským jazykom?
2. Je možné z konfrontačného hľadiska vysvetliť príčiny rozdielnych aktantov u slovies vyjadrujúcich psychosomatické stavy?

Doc. PhDr. Ružena Kozmová, CSc., Katedra germanistiky FF UCM, Nám. J. Herdu č.2, 917 01 Trnava,
ruzena.kozmova@ucm.sk, kruzena@yahoo.com

Záver:

Predložená habilitačná práca je dôkazom autorkinej erudovanosti, jej prehľadu v danej problematike, jej bohatých poznatkov vyplývajúcich z dlhoročnej práce s korpusom a jej závery sú bezpochyby príspevkom v oblasti kontrastívnej lingvistiky.

Z uvedeného dôvodu navrhujem udeliť PhDr. Hane Pelouškovej, PhD. po obhajobe a habilitačnej prednáške udeliť

vedecko-pedagogický titul "Docent" v odbore "germanistika"

Doc. PhDr. Ružena Kozmová, CSc.